

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry

Herttaliisa Tuure, toiminnanjohtaja
Reetta Pietikäinen, asiantuntija
tyopajayhdistys@tpy.fi

Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY) kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan 2020–2023.

HALLITUKSEN NUORISOPOLIITTSET TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma VANUPO on rakennettu hallituksen kolmen nuorisopoliittisen tavoitteen mukaisesti, jotka ovat vuosina 2020–2023:

- nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen
- nuoren turvallisuuspääoma kasvaa
- nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – nyt ja tulevaisuudessa

Näiden lisäksi Rinteen hallitusohjelmassa on linjattu VANUPO:n pääteemaksi nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Hallitusohjelman mukaan ohjelmassa otetaan huomioon myös seuraavat asiat: luodaan toimintamalli koulukuntoisuuden luotettavaan ja yksilölliseen arviointiin, tuetaan vähemmistöjä ja ehkäistään syrjäytymistä, edistetään nuorten työllisyyttä ja mielenterveyttä, puututaan nuorten päihteiden käyttöön ja peliriippuvuuteen, taataan nuorille tasapuoliset mahdollisuudet kasvokkain tapahtuvaan tukeen Ohjaamo-toiminnassa ja otetaan huomioon talous- ja työelämätaidot osana nuorten hyvinvointia.

Näiden lisäksi hallitusohjelmassa mainitaan nuorisopoliittikan koordinaation parantaminen ja lapsi- ja nuorisopoliittisen ministerityöryhmän perustaminen sekä nuorisopoliittikan yhteistyön parantaminen eri toimijoiden kesken. Esille on nostettu myös nuorten palveluiden vaikuttavuuden, mittareiden, arvioinnin ja tutkimuksen varmistaminen sekä lapsi- ja nuorisolähtöiseen budjetointiin kannustaminen.

Valtakunnallinen työpajayhdistys pitää hallitusohjelmassa linjattuja VANUPO:n pääteemoja ja huomioitavia asioita tärkeinä ja tarkoituksenmukaisina. Kaikki hallitusohjelmassa mainitut teemat eivät kuitenkaan nyt näy VANUPO:ssa eikä luonnoksessa ole erikseen mainittu, miksi hallitusohjelman linjauksista osa on rajattu pois tai painotettu toisin. VANUPO:sta puuttuu nyt kokonaan esimerkiksi toimintamallin luominen koulukuntoisuuden arviointiin sekä nuorten työllisyyden edistämisen kokonaisuus.

VANUPO:ssa on tunnistettu nuorten mielenterveyden edistäminen ja sen merkitys osana nuorten hyvinvointia ja syrjäytymisen ehkäisyä. Nuorten mielenterveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ei kuitenkaan painotu luonnoksessa niin vahvasti, kuin sen tulisi painottua. Etenkin painopisteissä valtakunnallisten nuorisoalan osaamiskeskusten valtioapukelpoisuuden hyväksymiselle nuorten hyvinvoinnin edistämisen voi lukea ainoastaan rivien välistä, mutta vastuu kokonaisuudesta ei paikannu kenellekään. Myös nuorisotyön ja -politiikan keinoin voidaan edistää nuorten hyvinvointia ja mielenterveyttä, eikä sen esiin kirjoittamista pidä vältellä. TPY katsoo, että osaamiskeskustoimintaan tulee lisätä mielen hyvinvoinnin edistämisen painopiste, jossa teemoina on mielenterveyden edistäminen sekä päihde- ja pelihaittojen vähentäminen.

UUSI PÄÄTEEMA VANUPOLLE – NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY

TPY esittää VANUPO:n uudeksi pääteemaksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyä. VANUPO:ssa ei nyt ole omaa kokonaisuutta syrjäytymisen ehkäisylle, vaan siihen liittyviä teemoja on ripoteltu hajanaisesti eri toimenpiteiden alle. Hallitusohjelmassa tema on nostettu niin vahvasti esiin, ettei sitä voida sivuuttaa ohjelmassa. Ilmiön taklaamiseksi tarvitaan monialainen ja kunnianhimoinen ohjelma tavoitteineen ja toimenpiteineen. Syrjäytymisen syyt ovat moninaiset, joten yhtä yksittäistä toimenpidettä tai palvelua syrjäytymisen ehkäisyyn ei ole olemassa, vaan sitä tehdään monialaisesti sektorirajat ylittäen.

TPY ehdottaa, että säilytetään VANUPO:n luonnoksesta siellä jo olevat nuorten syrjäytymisen ehkäisyn yksittäiset toimenpiteet: Lisätään romaaninuorten tietoisuutta syrjinnästä ja vahvistetaan Syrjinnästä vapaa alue -kampanjaa nuoriso- ja liikunta-alalla. Näiden lisäksi laaditaan pääteemalle monialaiset ja kunnianhimoiset tavoitteet nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorten kuulemisessa esiin nousseet tavoitteet ovat monet sellaisia, joilla vähennetään nuorten syrjäytymistä, kuten kiusaaminen, mielen hyvinvointi ja harrastaminen.

TPY katsoo, että Nuorten sujuva arki tulee säilyttää VANUPO:n keskeisenä tavoitteena. Arjenhallinnan vahvistaminen edistää myös syrjäytymisen ehkäisyä. Etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta ensimmäisenä tulee nuoren arjen- ja elämänhallinnan lisääntyminen ja turvaaminen ja sitä kautta sosiaalinen vahvistuminen. Tämän jälkeen nuorelle voi syntyä halu vaikuttaa omaan elämään ja lähiympäristöön sekä laajemmin yhteiskunnallisiin asioihin. Nuoren turvallisuuspääoma lisääntyy myös elämänhallinnan kautta, kun turvallisuuden tunne ja sosiaaliset verkostot lisääntyvät.

TPY ehdottaa, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyn seurannalle määritellään monipuoliset mittarit, joilla pystytään kattavasti seuraamaan nuorten sosiaalista vahvistumista sekä elämänhallinnan ja osallisuuden vahvistumista. Mittareiden ei tule kohdentua vain työllistymiseen tai koulutuksen suorittamiseen. Lisäksi tulee seurata nuorten kokemuksia yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta, yhteisöllisyydestä ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta.

NUORTEN KUULEMINEN

Humanistinen ammattikorkeakoulu HUMAK toteutti VANUPO:n valmisteluvaiheessa nuorten kuulemisen. Aiheet, joista nuoret toivoivat eniten puhuttavan ohjelmassa eivät nyt näy luonnoksessa siinä painoarvossa, johon nuoret ovat ne asettaneet. Nuorten kymmenen toivotuinta puheenaihetta olivat: harrastaminen, päihteet, pelaaminen, mielen hyvinvointi, oma arki, kiusaaminen, kestävä kehitys ja ilmastonmuutos, koulutus, tulevaisuuden näkymät ja digitaalinen media sekä sijalla 11. eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisy. Nuorten keskustelunaiheiden luettelossa demokratia ja osallisuus olivat viimeisellä sijalla. Tämä arvojärjestys puhuu puolestaan; nuoret ovat huolissaan erityisesti päihteistä, pelaamisesta ja mielen hyvinvoinnista, kiusaamisesta sekä ilmastonmuutoksesta. Näitä asioita parantamalla yhdessä nuorten kanssa tuetaan nuorten myönteisiä tulevaisuuden näkymiä. Vuoden 2018 Nuorisobarometrin mukaan nuorten politiikkakiinnostus on ennätystasolla, mutta epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset ovat jyrkässä kasvussa. Nuorten äänen tulee näkyä VANUPO:ssa.

Nuorten näkemykset nostavat esille, että koulussa ja vapaa-ajalla tapahtuva kiusaaminen on nuorten arjessa merkittävä asia. Tämä ei kuitenkaan näy VANUPO:ssa. Etsivässä nuorisotyössä ja työpajakentällä tunnistetaan vielä vuosienkin jälkeen kiusaamisen nuoriin jättämät jäljet. Haasteelliset kokemukset voivat nousta uudelleen pintaan, kun nuoren tulisi hakea opiskelemaan tai mennä armeijan palvelukseen. Etsivän nuorisotyön ja työpajojen toimijat kuvaavat, miten kiusaamiskokemukset voivat estää koulutukseen tai työelämään hakeutumisen ja siten tuottaa syrjäytymistä.

Mielen hyvinvointi puolestaan näkyy hallituksen nuorisopoliittisissa tavoitteissa ja toimenpiteissä, mutta valtakunnallisten nuorisoalan osaamiskeskusten puolelta teema on poistettu. TPY painottaa, että nuorten keskeisinä pitämien teemojen on näytävä VANUPO:ssa.

NUORELLA ON KEINOT JA TAIDOT OSALLISTUMISEEN JA VAIKUTTAMISEEN

Nuorten osallisuuden vahvistaminen ja vaikuttamiseen taitojen kartuttaminen ovat vahvasti esillä VANUPO:ssa. On kuitenkin huomioitava, että ohjelmaan kirjatut vaikuttamisen ja osallisuuden keinot on suunnattu niille nuorille, jotka ovat jo valmiiksi aktiivisia toimijoita. Erityisryhmien (pl. maahanmuuttajat ja muut vähemmistöt, jotka on nostettu esiin) tai syrjäytymisvaarassa olevien ulkopuolisten nuorten huomioiminen ja heidän osallisuutensa vahvistaminen ei ole riittävän selkeästi esillä luonnoksessa. Kuitenkin osallisuuden vahvistamisella on selkeä linkki syrjäytymisen ehkäisyyn, ja tältä osin VANUPO tarvitsee vielä tarkennusta. Nuorten osallisuuden ja vaikuttamisen taitojen kartuttamista on syytä ulottaa myös yli 18-vuotiaisiin nuoriin, etenkin kun puhutaan syrjäytymisvaarassa olevista sekä työn, koulutuksen ja palveluiden

ulkopuolella olevista (NEET) nuorista. On myös huomioitava, ettei yhteiskunnallisessa marginaalissa olevilla ole välttämättä voimavaroja tuoda näkemyksiään esille. Kuitenkin nämä nuoret käyttävät merkittävää osaa palveluista, ja heillä on niiden toimivuudesta olennaista tietoa. Näiden nuorten kuulemisessa tulee hyödyntää myös nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia, kuten etsiviä nuorisotyöntekijöitä ja työpajojen valmentajia.

Nuorten kuulemista nuorten ohjaus- ja palveluverkostossa tulee myös kehittää. Samoin tulee tukea kunnan nuorisovaltuustojen toimintaa, jotta jokaisesta kunnasta löytyy toimiva nuorisovaltuusto. Nuorisovaltuustojen edustus tulisi lisätä nuorten ohjaus- ja palveluverkoston. Myös virkamiehet niin valtionhallinnossa kuin kunnissa ja maakunnissa tarvitsevat koulutusta nuorten kuulemisen toteuttamiseksi ja hyvien käytäntöjen esiintuomista.

Sosiaaliturvajärjestelmä on nuorten näkökulmasta monimutkainen ja hajanainen, eivätkä etuudet ja palvelut toimi joustavasti. Jotta sosiaaliturva vastaisi nuorten merkityksellisyyden kokemuksiin, tulee huomioida se, miten nuoret mieltävät esimerkiksi työn, työttömyyden ja erilaisiin palveluihin osallistumisen. Myös etuuksien ja palkkatulon yhteensovittamista tulee joustavoittaa. Lisäksi tulee laajentaa mahdollisuuksia opiskella työttömyysturvalla. Toimeentulotuen käyttöä opintojen suorittamisen etuutena tulee kuitenkin vähentää (tällä hetkellä esim. avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijat ohjautuvat usein pitkäaikaisen toimeentulotuen käyttäjiksi). Olennaista on, ettei sosiaaliturvajärjestelmän tule rakentua vastikkeellisuudelle ja sanktioinnille, vaan keskiössä tulee olla riittävä sosiaaliturvan taso ja yksilöllistä tukea tarjoavat palvelut.

Kokonaisuuden osalta seurantamittarit ovat luonnoksessa vielä määrittelemättä, vaikka mukana on mm. koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hanke, johon on varmasti jo aiemmin määritelty mittarit.

TPY ehdotukset lisäyksiksi:

1. Nuorten ääni kuuluvaksi ilmastonmuutoskeskustelussa

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Ilmastonmuutoskeskustelun tulee läpäistä kaikilla tasoilla peruspalvelut, koulut ja oppilaitokset sekä nuorten palvelut. Nuoria tulee kuulla ja osallistaa kaikissa heidän käyttämässään palveluissa ilmastonmuutosasioissa. Ilmastonmuutosasiat, niissä kuulluksi tuleminen ja vaikuttaminen ovat osa kokonaisvaltaista nuoren kohtaamista.

2. Kehitetään nuorille suunnattuja osallistumisen välineitä

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Nuorten vaikutusmahdollisuuksia edistetään ja edistämistyössä otetaan erityisesti huomioon muita heikommassa asemassa olevat nuoret, syrjäytymisvaarassa olevat nuoret sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret.

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Kehitetään nuorten kuulemista Nuorten ohjaus- ja palveluverkostossa.

NUORTEN TURVALLISUUSPÄÄOMA KASVAA

Nuoret kokevat turvattomuuden tunnetta monista eri syistä. Turvattomuuden tunne voi syntyä eri tasoisten ilmiöiden, kuten ilmastonmuutoksen tai esimerkiksi groomingin kautta. Myös huoli omasta tulevaisuudesta voi nostaa esiin turvattomuuden tunnetta. Turvallisuuspääoma voi olla henkistä tai fyysistä, VANUPOn luonnoksessa painopiste on enimmäkseen fyysisen turvallisuuspääoman kasvattamisessa. Turvallisuuspääoman kasvattamisessa merkittävässä roolissa on nuorten parissa työskentelevien tietotaito ja osaaminen. Nuorten liikennekuolemat ovat herättäneet huolestuneisuutta etenkin etsivän nuorisotyön kentällä, ja ilmiön vähentämiseksi on tehtävä monialaista yhteistyötä.

TPY kannattaa moniammatillisen Ankkuri-toiminnan laajentamista koko maan kattavaksi toiminnaksi. Niillä paikkakunnilla, joilla ei ole poliisilaitosta tai sosiaalipäivystystä, Ankkuri-toimintaa olisi voitava toteuttaa seutukunnallisessa yhteistyössä. Tällä hetkellä Ankkuri-toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta ei ole saatavilla yhtenäistä tilastotietoa.

TPY ehdotukset lisäyksiksi:

1. Lisätään nuorten tietoja ja taitoja, joilla he voivat ylläpitää omaa turvallisuuttaan

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Nuorten parissa työskentelevillä tulee olla kriisivalmius ja tehostetun nuorisotyön osaamista, ja osaamista tulee päivittää. Kunnallinen nuorisotyö, etsivä nuorisotyö, työpajat ja järjestöjen nuorisotyö ovat keskeisessä roolissa sekä suunniteltaessa paikallistason kriisivalmiutta, paikallistasolla kriisivalmiuden toteuttamisessa ja ennaltaehkäisyssä, että tehostetussa työssä.

2. Lisätään Ankkuri-toiminnan toimenpiteeseen lause: Kehitetään seutukunnallista Ankkuri-yhteistyötä ja yhtenäistetään Ankkuri-toiminnan tilastointia.

NUORELLA ON EDELLYTYKSET SUJUVAAN ARKEEN – NYT JA TULEVAISUUDESSA

Sujuva arki on kaikkien oikeus. Osa nuorista ja heidän perheistään tarvitsee moninaista tukea sujuvan arjen luomiseksi ja elämänhallintansa vahvistamiseksi. Arjen asioiden hallinta ja sujuva arki on peruselementti nuoren arkielämässä, ja siksi sen edellytysten edistäminen tulee nostaa VANUPO:n kärkeen. TPY ehdottaa, että tämä kokonaisuus siirretään TPY:n esittämän uuden pääteeman *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy* alle.

Mielenterveysosaamisen ja -taitojen lisääminen nuorille ja nuorten parissa työskenteleville on tärkeä avaus, joka tarvitsee asianmukaiset resurssit. Samoin oppilas- ja opiskelijahuollon sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon mielenterveystyön riittävät resurssit on taattava. Nuorten mielenterveyspalveluiden tulee olla saatavilla peruspalveluina kunnista ilman jonottamista. Etsivän nuorisotyön ja työpajatoimijoiden mukaan nuorille räätälöityjen matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuudessa on tällä hetkellä merkittävä pula, ja pahimmillaan niitä ei ole lainkaan tarjolla nuoren omassa kunnassa.

Mielekäs vapaa-aika vähentää osaltaan syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Jokaiselle oikeus yhteen mieluisaan harrastukseen on ollut tavoitteena jo pitkään. Suomen Islannin mallin toteuttamisessa on kuultava laajasti eri toimijoita, jotta tavoite aidosti toteutuu. Ei kuitenkaan ole tarpeen tehdä harrastamisen osalta ikärajoja alle nuorisolain ikähaarukan, koska mielekäs vapaa-aika kuuluu kaikille. Yhä enemmän puhutaan aikuisväestön liikkumattomuudesta, joten teennäiset ikärajat vain edesauttavat eriarvoistumista.

Moniammatillisen yhteistyön ja erityisesti nuorisotyön vahvistaminen perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa on erityisesti etsivän nuorisotyön näkökulmasta kannatettavaa. Kuitenkin tällä kirjauksella rajataan lukiossa opiskelevat nuoret ulkopuolelle, mikä ei ole tarkoituksenmukaista. Sekä ammatilliseen koulutukseen että lukioon on tärkeää tuoda nuorisotyön kautta yhteisöllisyyttä lisäävää toimintaa, joka voi vähentää poissaoloja ja parantaa kouluviihtyvyyttä ja -jaksamista. Toimenpiteen kautta on myös tarkoituksenmukaista kartoittaa jo olemassa olevat hyvät hankkeet ja toimintatavat ja juurruttaa niitä. Myös peruskoulun ja toisen asteen opintoihin siirtymisen nivelvaiheeseen tarvitaan nuorisotyön vahvistamista. Etsivällä nuorisotyöllä on tässä jo nyt keskeinen rooli. Nivelvaiheiden tuen merkitys tulee jatkossa entisestään kasvamaan oppivelvollisuuden laajentamisen myötä. On huomattava, että ilman toisen asteen tutkintoa olevien 20–29-vuotiaiden määrä ei ole olennaisesti vähentynyt 2000-luvulla.

Nuorisotyön vahvistaminen sekä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden tukeminen kouluissa näkyy vahvasti ohjelman toimenpiteissä. On kuitenkin huomattava, ettei kaikki osaamisen kerryttäminen ja opiskelu tapahdu formaaleissa oppimisympäristöissä kouluissa. Työpajat toimivat oppimisympäristöinä erilaisille oppijoille ja yksilöllistä tukea tarvitseville haasteellisissa elämäntilanteissa oleville. Koulutuksen keskeyttämisen taustalla katsotaan olevan useita sellaisia syitä, joihin työpajatoiminnalla oppimisympäristönä on vastauksia, kuten epäonnistunut opiskelualan valinta, puutteelliset opiskelunvalmiudet, terveydelliset syyt, henkilökohtaista elämää kohdanneet vaikeudet ja motivaatio-ongelmat. Moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen on laajennettava kattamaan myös koulun ulkopuoliset oppimisympäristöt.

Nuorisotakuulla turvataan nuoren pääsy koulutukseen, työhön tai hänelle tarkoituksenmukaiseen palveluun. VANUPO-luonnoksen nuorisotakuu-kokonaisuus painottuu nyt Ohjaamoissa tehtävään työhön, vaikka haasteellisissa elämäntilanteissa olevia nuoria kohdataan ja kasvokkaista tukea tarjotaan myös muissa palveluissa, kuten etsivässä nuorisotyössä ja työpajatoiminnassa. Työpajatoiminta on myös yksi

nuorisotakuun toteutusmuodoista. Etsivässä nuorisotyössä keskiössä on rinnalla kulkeva tuki ja sosiaalinen vahvistaminen sekä muihin palveluihin kiinnittymisen tukeminen. Työpajatoiminta puolestaan tarjoaa kokonaisvaltaista valmennusta, yhteisöllistä tukea ja mahdollisuuksia osaamisen kasvattamiseen. Nuorisotakuun puitteissa onkin tärkeää kehittää ja vahvistaa Ohjaamojen ohella näitä kaikkia työmuotoja. Täytyy myös huomioida, ettei Ohjaamoja ole joka puolella Suomea eivätkä ne yleensä toimi seutukunnallisesti, jolloin Ohjaamo-toiminta ei ole lähipalvelua. Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta puolestaan kattavat lähes koko Suomen ja toimivat lähipalveluina. On pidettävä huolta myös niistä nuorista, joiden alueella ei ole Ohjaamoja.

Olennaista on kehittää myös Ohjaamojen, etsivän nuorisotyön ja työpajojen välistä yhteistyötä. TPY:n toteuttamien kyselyjen mukaan etsivän nuorisotyön, työpajojen ja Ohjaamojen välinen yhteistyö on monin paikoin heikkoa ja siinä on merkittäviä epäkohtia. Nuorten työllisyyden ja kouluttautumisen edistäminen edellyttää sujuvampia palvelupolkuja. Myös nuorisotakuun toteuttaminen on sitä vaikuttavampaa, mitä vahvempaa eri palveluiden välinen yhteistyö on ja mitä yhtenäisempiä palveluprosessit siten ovat.

Hallitusohjelmassa VANUPO:n keskeiseksi teemaksi nostetaan nuorten työllisyyden edistäminen. VANUPO-luonnoksessa ei kuitenkaan ole suorannaisesti kirjattuna toimenpiteitä, joilla nuorten työllisyyttä edistetään. Hallitusohjelman toteutuminen nojaa vahvasti työllisyysasteen nostoon; hallituskauden loppuun mennessä työllisyysasteen tulisi olla 75 prosentissa ja työllisten määrän on tarkoitus vahvistua vähintään 60 000 henkilöllä. Työllisyysasteen nostaminen edellyttää myös vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien, nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Lisäksi työllisyysasteen nostaminen edellyttää osatyökykyisten nykyistä laajempaa työmarkkinoille siirtymistä. Nuorisotakuu on yksi keinoista, joilla nuorten työllisyyttä voidaan edistää – kunhan se on resursoitu riittävällä tavalla. Muita nuorten työllistämisen edistämisen keinoja ovat esimerkiksi hallitusohjelmassa mainitut palkkatuen uudistus, osatyökykyisten työkykyohjelma, kuntoutusjärjestelmän uudistus, TE-palveluiden vahvistaminen, ammatinvalinta- ja uraohjaus sekä työpajatoiminnan tukeminen. TPY painottaa, että VANUPO:ssa on huomioitava nuorten työllistämisen edistäminen laajemmin kuin pelkän nuorisotakuun keinoin.

Lisäksi TPY korostaa, että heikommassa asemassa olevat ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tarvitsevat myös muita työllistymistä edistäviä kokonaisvaltaisia palveluja. Nuorille suunnattua kuntouttavaa toimintaa, sosiaalista kuntoutusta, matalan kynnyksen palveluita ja muita hyvinvointia, koulutusta ja työllistymistä edistäviä palveluita tulee olla riittävästi tarjolla työllistämistoimien rinnalla. Nämä palvelut tulee toteuttaa yhdessä monialaisesti mm. mielenterveyspalveluiden, sosiaalipalveluiden, talous- ja velkaneuvonnan kanssa, jolloin nuorella on mahdollisuus kokonaisvaltaiseen tukeen ja kuntoutumiseen.

TPY:n ehdotukset lisäyksiksi:

1. Nuorella on mahdollisuus mieluisaan harrastukseen

Kohderyhmä: Nostetaan kohderyhmän yläikäraja 29-vuoteen. Etsivän nuorisotyön ja työpajatoimijoiden näkökulmasta on haasteellista, että toimintoja rajataan eri ikäisille. Palveluiden tavoittaminen ja niihin ohjaaminen on helpompaa, jos ikärajat ovat yhteneväiset (nuorisolaki).

2. Moniammatillista yhteistyötä ja erityisesti nuorisotyötä vahvistetaan perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa

Kohderyhmä: Lisätään kohderyhmäksi toisen asteen opiskelijat kattaen lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa olevat nuoret. Huomioidaan myös aikuislukion puolella opiskelevat nuoret.

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Ilmoituskäytänteet etsivän nuorisotyön lainmukaisen ilmoituksen tekemiseksi (nuorisolaki 1285/2016 §11) selkiytetään, ja toimijoita ohjeistetaan toimimaan tämän mukaisesti. Vahvistetaan oppilaitosten oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien sekä oppilaitosnuorisotyön yhteistyötä etsivään nuorisotyöhön varhaisen ja ennaltaehkäisevän ohjauksen takaamiseksi.

3. Nuorten edellytykset itsenäiseen asumiseen paranevat

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Ohjaamoissa on kehitetty nuorille kohdistuvaa asumisen ohjausta ja neuvontaa yhteistyössä Nuorisoasuntoliiton kanssa. Jatketaan nuorten asumisasioiden edistämistä

Ohjaamoissa. Lisäksi kehitetään asumisneuvonnan ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä, jotta vaikeimmassa asemassa olevat nuoret saavuttavat palvelun.

4. Nuorisotakuulla turvataan nuoren pääsy koulutukseen ja työhön

Lisätään tekstiin: Ohjaamoissa, etsivässä nuorisotyössä ja työpajatoiminnassa sekä muissa nuorten palveluissa kohdataan paljon...

Muutetaan toimenpiteen tekstiä: Nuorisotakuun puitteissa vahvistetaan niitä palveluja, joissa kohdataan paljon haastavissa elämäntilanteissa olevia nuoria sekä taataan näin nuorille tasapuoliset mahdollisuudet kasvokkain tapahtuvaan tukeen.

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Nuorille suunnattua kuntouttavaa toimintaa, sosiaalista kuntoutusta, matalan kynnyksen palveluita ja muita hyvinvointia, koulutusta ja työllistymistä edistäviä palveluita tulee olla riittävästi tarjolla.

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Varmistetaan nuorten näkyminen hallitusohjelmassa mainittujen työllistämisen edistämisen keinoissa, kuten palkkatuen uudistus, osatyökykyisten työkykyohjelma, TE-palveluiden vahvistaminen, ammatinvalinta- ja uraohjaus sekä kuntoutusjärjestelmän uudistus.

5. Kehitetään lastensuojelun jälkihuoltoa antamalla nuorelle riittävä ja tarpeenmukainen tuki matkalla aikuisuuteen

Lisätään uudeksi toimenpiteeksi: Etsivän nuorisotyön yhteistyötä jälkihuollon kanssa tulee kehittää osana tätä kokonaisvaltaista hallinnonalat ylittävää palvelua.

6. Nuorten mielenterveysongelmien ehkäisy ja hoidon varmistaminen

Lisätään tekstiin ensimmäisen kappaleen viimeiseksi lauseeksi: Tulee myös huomioida palveluiden ulkopuolella olevien nuorten ja työttömien nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuus, saavutettavuus ja oikea-aikaisuus.

Täydennetään toimenpidettä: Varmistetaan, että myös koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret (NEET-nuoret) saavat tarpeensa mukaiset psykososiaalisen ja arjen tuen palvelut lähellä asuin- ja toimintaympäristöään kehittämällä ensisijaisesti mielenterveys- ja päihdepalveluita paikallisesti sekä kehittämällä monialaisia Ohjaamoja. Lisäksi tulee kehittää seutukunnallisesti liikkuvia palveluita, jolloin esim. TE-hallinnon ja Kelan työntekijät jalkautuvat säännöllisesti kasvukeskuskusten ulkopuolisiin kehyskuntiin.

7. Taloudenhallinta haltuun ennakoivalla talousneuvonnalla

Lisätään toimenpiteeseen: Toimintamalleja suunnitellaan ja kehitetään ulosoton ja talous- ja velkaneuvonnan henkilöstön ja sidosryhmien kanssa aktiivisessa yhteistyössä. Sidoryhmäyhteistyö aloitetaan sosiaalitoimen, puolustusvoimien ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Hankkeen edetessä yhteistyötä laajennetaan muihin viranomaisiin ja kolmannen sektorin toimijoihin, kuten etsivä nuorisotyö ja työpajatoimijat sekä Aikalisä-toimintamalli.

SUOMEN TAVOITTEET NUORISOALAN KANSAINVÄLISELLE JA EUROOPPALAISLLE YHTEISTYÖLLE

Nuorten hyvinvointia ja osallisuutta tulee edistää kansallisesti ja kansainvälisesti. Kansainvälisyys ei tarvitse erillistä ohjelmaa: se tulee näkyä kaikissa toimenpidekokonaisuuksissa ja toimia läpileikkaavana osana ohjelmaa.

Tavoitteessa Edistetään nuorten mahdollisuuksia osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon eri alueilla on huomioitu erityisesti muita heikommassa asemassa olevat nuoret. Tätä kirjausta ei ole kansallisissa toimenpiteissä, joka on sinne ehdottomasti lisättävä.

PAINOPISTEET NUORISOALAN VALTAKUNNALLISTEN OSAAMISKESKUSTEN VALTIONAPUKELPOISUUDEN HYVÄKSYMISELLE

Nuorisoalan valtakunnalliset osaamiskeskukset ovat hakeneet paikkaansa nuorisolain uudistuksen jälkeen. Ensimmäinen osaamiskeskuskausi jää vielä lyhyeksi, mutta siitä nousee paljon kehittämisenäkemyksiä tulevaa ajatellen. Osaamiskeskusten kokonaisuus on ollut pirstaloitunut ja siltä on puuttunut koordinaatio. Nyt tulevalla ohjelmakaudella on tarkoitus selkiyttää vastuunjako, vahvistaa koordinaatiota ja keskittää toiminnat rakenteellisesti nykyistä harvempiin kokonaisuuksiin. Tämä on erittäin kannatettava uudistus ja edellytys, kunhan vastuunjako ja koordinaatio määritellään tarkoin heti osaamiskeskuskauden alussa. Vielä tarvitaan kuitenkin osaamiskeskusten roolin selkiyttämistä. Kun osaamiskeskusten tarkoituksena on tukea hallitusohjelman nuorisopoliittisten linjausten toteuttamista VANUPO:n kautta, on tämä vielä täsmennettävä myös osaamiskeskusten näkökulmasta. On kuvattava tarkemmin, mikä painopiste tukee mitäkin hallitusohjelman tavoitetta.

Osaamiskeskukset ovat väline toteuttaa VANUPO:n tavoitteita. Suurimmaksi ihmetyksen aiheeksi kokonaisuuden osalta nousee esiin se, ettei osaamiskeskusten painopisteissä huomioida lainkaan nuorten mielenterveyden hyvinvoinnin edistämistä. Nuorten parissa työskentelevien mielenterveysosaamista ja -taitojen lisäämistä tarvitaan laajasti. Kun nuorten hyvinvoinnin parantaminen on kirjoitettu painopistealueiden rivien väliin, ei sen toteuttamisesta ole vastuuta kenellekään. Tällöin myös hyvinvoinnin ja elämänlaadun paranemisen todentaminen tehdyillä toimenpiteillä on vaikeaa. TPY katsoo, että osaamiskeskustoimintaan tulee lisätä mielen hyvinvoinnin edistämisen painopiste, jossa teemoina on mielenterveyden edistäminen sekä päihde- ja pelihaittojen vähentäminen. Toiminnalla vahvistetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuuspääomaa sekä ehkäistään syrjäytymistä ja ulkopuolisuutta.

VANUPO:ssa määritellyt kuusi osaamiskeskusten painopistettä ovat sinänsä tarkoituksenmukaisia. Painopisteet ovat vielä kuitenkin yleistasoisia ja osin suppeita, joten osaamiskeskustarpeiden tarkennukselle on tarvetta valtionavustuskelpoisuushaun yhteydessä. Osalle painopistealueille on kirjattu ajankohtaisia kehittämistarpeita, mutta näin ei kuitenkaan ole kaikkien painopisteiden osalta. Koska osa painopisteistä ovat hyvin rajattuja, kuten kohdennettu nuorisotyö, herää kysymys, millaisia tarkennuksia valtionavustuskelpoisuushaun yhteydessä voidaan vielä tehdä. Onko hakijatahoilla mahdollisuus ehdottaa mukaan otettavia kehittämiskohteita, jotka tukisivat painopisteen toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla?

Valtionavustuskelpoisuushaku tapahtuu hakijakohtaisesti, jolloin vasta valtioapukelpoiset tahot pääsevät keskustelemaan mahdollisista yhteistyömuodoista. Valtioapukelpoisuushaku on ajallisesti lyhyt aika, jolloin kaikkia yhteistyömuotoja ei ehditä valmistella.

Nuorisoalan tiedontuotantoa on tarpeen edelleen kehittää, ja järjestöt tarvitsevat tutkimustietoa työnsä tueksi sekä osaamisensa vahvistamista erityisesti vaikuttavuuden arvioinnissa. Vaikuttavuusarviointiosaamisen kehittämistä on tärkeää tehdä yhteistyössä toimialan rahoittajien kanssa. Tutkimustiedon tarve oman työn tueksi koskee kaikkia nuorisoalan järjestöjä, joten tämä on hyvä ottaa huomioon. Osaamiskeskusten painopisteissä olisi tarkoituksenmukaista edistää kunkin painopisteen omaa tiedontuotannon kehittämistä sekä tutkimustiedon tuottamista.

KOHDENNETTU NUORISOTYÖ -PAINOPISTE

TPY pitää erittäin hyvänä, että nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö on nostettu vahvaksi painopisteeksi osaamiskeskustoiminnassa. Tarkoituksenmukaisia ja kannatettavia nostoja ovat myös ajankohtaiset kehittämistarpeet, jotka koskevat nuorten työpajatoiminnan oppilaitosyhteistyötä ja uusia yhteistyömuotoja. Työpajoja tulee hyödyntää jatkossa entistä vahvemmin koulutuksen tukipalveluna ja osaamisen hankkimisen oppimisympäristönä. Kyse on työpajatoiminnan opinnollistamisesta ja yhteistyöstä koulutuksen järjestäjien kanssa. Tähän tarvitaan pitkäjänteisiä valtakunnallisia kehittämisresursseja, jotta yhä useampi työpaja pystyy tunnistamaan oppimisympäristöjään, lisäämään osaamisen tunnistamistaitojaan

sekä vahvistamaan yhteistyötään koulutuksen järjestäjien kanssa. Opinnollistaminen tekee näkyväksi osaamista, vahvistaa opiskelumotivaatiota sekä tukee opintoihin kiinnittymistä ja osaamisen tunnustamista oppilaitoksessa. Työpajojen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyön vahvistaminen tukee osaltaan myös oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteita.

Etsivän nuorisotyön osalta on tarkoituksenmukaista kehittää ja juurruttaa Aikalisä-toimintaa. Etsivän nuorisotyön kentällä on tarvetta erityisesti Aikalisään liittyvälle koulutukselle ja materiaalien päivitykselle. Aikalisä-toimintaa tulee kehittää yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Olennaista on lisäksi kehittää digitaalista etsivän nuorisotyön työmuotoa.

TPY pitää tärkeänä painopisteen teemoihin kuuluvan tiedontuotannon kehittämistä ja tutkimustiedon tuottamisen lisäämistä. Tähän voisi kuulua esimerkiksi työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön vaikuttavuuden tutkimuksen kehittäminen, palvelujen alueellinen tarkastelu yhdenvertaisuuden näkökulmasta sekä se, miten digitaaliset ratkaisut muuttavat palvelujen toteuttamisen tapoja ja osaamistarpeita.

TPY katsoo, että osaamiskeskustoiminnassa kohdennetun nuorisotyön alla tulee kehittää myös työpajojen ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä Ohjaamojen kanssa. TPY:n toteuttamien kyselyjen mukaan etsivän nuorisotyön, työpajojen ja Ohjaamojen välinen yhteistyö on monin paikoin heikkoa ja siinä on merkittäviä epäkohtia. Ongelmallista on työpajojen osalta erityisesti se, että nuorten ohjautuminen Ohjaamoista työpajoille on moni paikoin hyvin vähäistä suhteessa työttömien nuorten määrään. Etsivän nuorisotyön osalta haasteena ovat epäselvät roolit ja vastuut: monilla pienillä paikkakunnilla Ohjaamot toimivat etsivän nuorisotyön varassa, mikä estää etsiviä toteuttamasta omaa jalkautuvaa perustyötään. Nuorten työllisyyden ja kouluttautumisen edistäminen edellyttää sujuvampia palvelupolkuja ja yhtenäisempiä palveluprosesseja. Nuorten palveluprosessit on saatava saumattomiksi ja nuorten tilanteita parhaiten edistäviksi.

MUITA KOMMENTTEJA

Hallitusohjelmaan kirjatuista VANUPO:n pääteematoista nuorten syrjäytymisen ehkäisy ei näy ohjelmassa riittävällä tasolla. Syrjäytymisvaarassa olevia sekä työn, koulutuksen ja palveluiden ulkopuolella olevia nuoria ei tunnisteta eikä huomioida ohjelmassa tarkoituksenmukaisesti kohderyhmänä. Myöskään nuorten kuulemisen esille nostamat teemat eivät näy VANUPO:ssa nuorten esittämällä tavalla. Erityisesti kiusaamisen ehkäiseminen tulisi näkyä VANUPO:ssa vahvasti. Sama koskee päihteiden käyttöä. Nuorten mielen hyvinvoinnin lisääminen tulee olla mukana myös nuorisotalon osaamiskeskusten painopisteissä.

Kaikkien hallitusohjelmaan kirjattujen kokonaisuuksien tulee näkyä VANUPO:ssa. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy tulee nostaa VANUPO:n päätavoitteeksi. Ohjelmassa mukana olevien toimenpiteiden konkreettinen taso on nyt kirjava. VANUPO:n tulee olla selkeästi strateginen, vahvasti monialainen ja kunnianhimoisesti nuorten hyvinvointia edistävää työtä ja politiikkaa linjaava.

VANUPO:ssa ei ole kuvattu, miten ohjelman toteutumista seurataan. VANUPO:n kaikkiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin ei myöskään ole määritelty mittareita. Voisi olla merkityksellisempää seurata ja luoda mittarit tavoitekokonaisuuksille sen sijaan, että mittarit luodaan yksittäisille tavoitteille. Mittarit täytyy määritellä siten, että niillä voidaan aidosti seurata asetetun tavoitteen toteutumista.

Käytettävissä olevat resurssit hallituksen VANUPO:n ja eri ministeriöiden hallinnoimille hankkeille olisi hyvä nostaa esiin myös ohjelmassa, jotta ne pystytään asettamaan oikeisiin mittasuhteisiin.